

Foglalkoztatás a mezőgazdaságban

Amikor mezőgazdasági foglalkoztatásról beszélünk, akár helyzetének megítélése, akár az agrárstratégia kapcsán, rögtön szembetaláljuk magunkat azzal a kérdéssel, hogy kik és mennyien dolgoznak a mezőgazdaságban. Jelenleg, nemzetközi kötelezettségvállalásainknak megfelelően, három statisztika is méri ezt – három különböző eredménnyel.

A három mérési eljárás egyike a KSH által havonta megjelentetett munkaerő-felmérés, amely tartalmazza a foglalkoztatottak és munkanélküliek számát. A felmérés a magánháztartások kikérdezésével történik, és foglalkoztatottnak tekint mindenkit, aki a vonatkozási héten legalább egyórányi, jövedelmet biztosító munkát végzett vagy rendszeres munkájától csak átmenetileg volt távol. A felvétel szempontjából közömbös, hogy a jövedelmet biztosító munkavégzés milyen jogi keretek között történik. Ez alapján 2010-ben 171 800-an dolgoztak a mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban.

A számítások szerint

A foglalkoztatottak felméréseinek másik módja az intézményi munkaügyi statisztika, amely a Magyarországon regisztrált, öt vagy annál több főt foglalkoztató, működő gazdasági szervezetek tevékenységében folyamatosan, öt munkanapot meghaladóan résztvevők teljes körére terjed ki a vállalkozások és a költségvetési szervek adatai alapján.

A felmérés ugyan nem terjed ki a kiegészítő mezőgazdasági tevékenység felmérésére, azonban így is képet ad a munkaviszonyból származó keresetről, az egyéb munkajövedelmekről, a munkaerőköltségről, és ezáltal a szektorban dolgozók közös kiadásokhoz való hozzájárulásáról is. Eszerint 2010-ben 76 689-an álltak alkalmazásban a mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban.

A mezőgazdasági foglalkoztatás mérésének harmadik módja az éves munkaerőegység (ÉME) kiszámítása, ami lehetővé teszi a néhány órás munkavégzés teljes munkaidős munkavégzésre való átszámítását. Egy ÉME egyetlen olyan személy munkaerőráfordításának felel meg, aki egy egész éven át teljes munkaidőben végez mezőgazdasági tevékenységet egy mezőgazdasági egységben, vagyis az ÉME 1800 munkaórának, másként 225 nyolcórás munkanapnak felel meg.

Ez a felmérés jórészt az Általános Mezőgazdasági Összeírás, illetve a Gazdaság-szerkezeti Összeírás kérdőívén alapul, ahol a gazdasági szervezeteknél a fizetett munkaerőt veszik számba, az egyéni gazdálkodóknál pedig a nem fizetett is. A számítások szerint az ÉME 2010-ben 414 415 volt összesen, aminek csupán negyede, 103 436 volt fizetett munka, és 310 979 az egyéni gazdaságok segítő családtagjai által végzett munka, amiért saját bevallásuk szerint nem részesültek fizetésben.

Ahogy utaltunk rá, mindhárom módszer az EU által elfogadott metodika alapján számolja a mezőgazdasági foglalkoztatottakat. Azonban az, hogy egy kormány melyiket veszi figyelembe a döntései meghozatalakor, korántsem lényegtelen. Amikor a kormány minimálberről, TB-ről, szja-ról, egyáltalán, adózásról dönt, nem mindegy, melyik statisztika alapján követheti nyomon az intézkedései hatásait. Ter-

mészetesen ott, ahol ezek mérhetők: az intézményi munkaügyi statisztikában. Véleményünk szerint az agrárium szempontjából felelős költségvetési döntéseket nem lehet csupán 300 ezer embernyi ingymunkára alapozva meghozni, hosszú távú vidékstratégiát pedig pláne nem lehet ez alapján kialakítani.

A foglalkoztatás megőrzése

A magyar mezőgazdaságban, a vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban foglalkoztatottak létszáma 1990-től az EU-csatlakozásig közel 80 százalékkal csökkent. A drasztikus munkaerő-kibocsátás meghatározó hányada ugyan 1990–1994 között zajlott le, de a csökkenés napjainkban sem állt meg. A foglalkoztatottak száma 2004 óta 11,5 százalékkal lett kevesebb a lakossági munkaerő-felmérés szerint, de csökkenés mutatható ki a másik két statisztikai módszerrel is. Az intézményi statisztika szerint a teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma 2004 óta közel egynegyedével csökkent, és hasonló képet mutat az ÉME is, ami 2004 óta 24 százalékkal lett kevesebb. Az utóbbin belül a nem fizetett munkaerő erőteljesebben, 27 százalékkal, a fizetett munkaerő pedig 12 százalékkal lett kevesebb 2004-hez képest.

A foglalkoztatás mérséklődése figyelhető meg európai uniós viszonylatban is. Közel 25 százalékkal csökkent az agráriumban foglalkoztatottak száma 2000 és 2009 között a 27 tagot számláló Európai Unióban. A CEDEFOP (European Centre for the Development of Vocational Training) hosszú távú, 2020-ra szóló előrejelzése szerint az elsődleges gazdasági ágakban előreláthatólag 2,5 millió munkahely szűnik meg, aminek nagy része a mezőgazdaságot érinti.

Világosan látszik, hogy a

mezőgazdasági foglalkoztatás tartós bővülésére nem számíthatunk, ezért a kormánynak kétszer is meg kell fontolnia, hogy mit tesz a még meglévő munkahelyek megőrzéséért, intézkedései hogyan érintik az ágazatban legalisan foglalkoztatottakat.

Nem vitatható, hogy a mezőgazdaság egyik felében nagyarányú a kiegészítő, az úgynevezett nem fizetett munkavégzés. Azonban azt is látni kell, hogy a legális adófizető munkahelyek fenntartása fontosabb kérdés annál, mint hogy döntéshozói szinten világnézeti kérdést csináljanak belőle. Egyrészt, költségvetési oldalról szemlélve a legalisan foglalkoztatottak – a munkáltatói, illetve munkavállalói befizetéseken keresztül – közel 70 milliárdos közvetlen befizetéssel járult hozzá a kiadásokhoz, nem beszélve a fogyasztásukat terhelő adók révén keletkező befizetésekről.

Másrészt, a vidéki társadalom oldaláról vizsgálva, a legalisan foglalkoztatottak teljes körű TB- és nyugellátást szereznek, ellentétben a nem fizetett munkát vállalókkal. Egyes kutatások szerint közel százezer, a rendszerváltás után a termelőszövetkezetekből kiáramló, de mezőgazdasághoz ilyen-olyan módon visszatérő ember nyugdíj jogosultsága van veszélyben. Ezek az emberek, amennyiben még a rendszerváltás előtt minimum 20 év szolgálati időt

megszerezték, akkor (általában) jogosultak a minimális nyugdíjra. Ha nincs meg a 20 évük és azóta nem tudtak éveket szerezni, úgy nem kapnak nyugdíjat. Ez leginkább az őstermelőket, illetve az alkalmi foglalkoztatottakat érintheti. A rendszerváltás után nem volt kötelező az őstermelők részvétele a társadalombiztosítás rendszerében, önkéntes alapon dönthettek, hogy szerződéskötés alapján a társadalombiztosítás rájuk is kiterjedjen-e. Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság szerint azonban egy őstermelő sem kötött nyugdíjbiztosítást. Kötelező beemelésük a rendszerbe csupán 2007-ben történt meg, de addigra ez már 17 év veszteséget jelentett. Az egyszerűsített foglalkoztatotti jogviszonyban a munkaviszony időtartama nem haladhatja meg a 120 napot egyazon személy egyazon munkáltatónál való foglalkoztatása esetén, egy naptári éven belül. Ebből az következik, hogy a 20 év szolgálati idő megszerzése teljesíthetetlen feltétel, ha a munkavégzés kizárólag ilyen formában történik. Ez utóbbi kör 2007 óta csupán baleseti egészségügyi szolgáltatásra jogosult, de pénzbeli, illetve egészségügyi szolgáltatásra már nem.

Segítség az ágazatoknak

A legálisan foglalkoztatottak azon túl, hogy nyugdíjjogosultságot szereznek és egészségügyi szolgáltatásra is jogosultak, még további 9 milliárd forint egyéb kifizetésben (képzési, jóléti, kulturális) részesülnek évente, ami esetenként a mérleg szerinti eredmény 10–20 százalékát is jelentheti. Ez előre kifizetett költség a foglalkoztatónak, ami kivételes társadalmi szolgáltatásnak tekinthető, különösen annak fényében, hogy a mezőgazdasági termelők jövedelme nehezen tervezhető, rendkívül sok kockázatot terhel. Véleményünk szerint ez a mezőgazdasági foglalkoztatás európai útja, és egy hosszú távú stratégia prio-

ritásként kezeli ennek megőrzését.

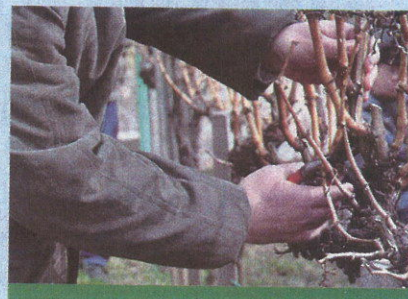
A legális munkahelyek megőrzésének területén számos tennivaló akad. Mindenekelőtt javítani szükséges a munkaerőigényes ágazatok, például az állattenyésztés vagy a kertészeti termelés feltételeit. Régióta beígért ügy a hazai vállalkozások bürokratikus terheinek csökkentése, melynek részeként jelentős mértékben mérsékelni kell a hatósági díjakat, díjmentessé kell tenni a hatósági állatorvos által végzett tevékenységek egy részét, racionalizálni kell a hatósági igazolások előírásait, felül kell vizsgálni a hatósági laborok díjszabását, illetve meg kell szüntetni a párhuzamos adatszolgáltatási kötelezettségeket. Fel kell készülni az állattenyésztési támogatások 2013 utáni notifikálására, továbbá a kormánynak el kell állnia az új adók bevezetésétől (élelmiszerlánc-felügyeleti díj, közlekedési közösségi adó stb.). A gazdálkodás biztonságának megteremtése érdekében lehetővé kell tenni a magyar állattenyésztő társas gazdaságok földvásárlását, egyenlő esélyeket kell biztosítani nekik az állami földek bérlésében, továbbá el kell törölni az 1200 hektáros korlátot is. A takarmányellátás biztonsága érdekében létre kell hozni egy biztonsági takarmányalapot, és pontot kell tenni végre a magyar termékek védelmének ügyére.

A foglalkoztatás támogatása

A foglalkoztatási szint megőrzésének, esetleges javításának másik sarkalatos kérdése a foglalkoztatáshoz kötődő támogatások ügye. A mezőgazdaságban legálisan foglalkoztatottak után kötelező szakképzési hozzájárulást (a bruttó bér 1,5%-át) fizetnek a munkáltatók a Munkaerő-piaci Alap fejlesztési és képzési alaprészébe. Ez ágazati szinten hozzávetőleg 2 milliárd forint. Ugyanakkor a törvényi előírás lehetőséget ad a mun-

Meg kell védeni

Nincs túl sok esély arra, hogy a mezőgazdaságban százszázalékos nagyságrendben jöjjenek létre legálisan fizetett, európai állampolgárhoz méltó életet biztosító munkahelyek. Ez persze nem jelenti azt, hogy egy, a vidék felemelkedését konzekvensen szolgáló program mentén ne lehetne új munkahelyeket teremteni. Ennek első lépése azonban minden, a mezőgazdaságban már meglévő munkahely megvédése lenne, formára, méretre és ágazatra való tekintet nélkül. Igaz, hogy maga a mezőgazdasági foglalkoztatás korlátozottan bővíthető, de az is európai tapasztalat, hogy ahol jól működő, sok embernek munkát adó agrárvállalkozások vannak, ott lehetőség van az agráriumon kívüli munkahelyek számának növelésére is. Ráadásul ott beszélhetünk helyi ellátásról, ahol van fizetőképes kereslet. Magyarország agráradottságai nem engedik meg azt a luxust, hogy csak hétvégén, részmunkaidőben foglalkozzanak vele.

káltatóknak arra, hogy a szakképzési hozzájárulásból fizetendő járulék meghatározott részét saját munkavállalói képzésére fordítsák. Azonban ezek a támogatások az általános de minimis-szabály hatálya alá tartoznak, így a mezőgazdasági termelők nem részesülhetnek belőle. Ezen szabályozás miatt esnek ki a Munkaerő-piaci Alap munkahelymegőrző, illetve munkahelyteremtő támogatásaiból is, holott az egészségbiztosítási és munkaerő-piaci járulékon keresztül ennek az alapnak a befizetői is.

De nem különb a helyzet a fejlesztési tervekhez kapcsolódó foglalkoztatási támogatások területén sem. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Tervben (UMVP) eleve nem is hirdettek meg ilyen programokat, illetve az Új Széchenyi-tervből (ÚSZT) pedig de facto kizárták a mezőgazdaságot. Ezért nem indulhatott mezőgazdasági termelő például a TÁMOP alatt futó, munkaidő-csökkentéssel és képzéssel kombinált munkahelymegőrző programokban sem.

Az ÚSZT támogatásaiból való kizárás a tevékenység

diverzifikálása szempontjából is kedvezőtlen. A lekötetlen eszköz- és munkaerő-kapacitást a mezőgazdasági vállalkozások úgynevezett melléküzemágakban (építőipari, textilipari, élelmiszeripari, energetikai, szállítmányozási stb.) tudnák hasznosítani. Ez nemcsak hogy megoldaná a téli időszakban a foglalkoztatást, de növelné is a vidéki munkahelyek számát, és a több lábbon álláson keresztül az üzemek jövedelembiztonságára is kedvezően hatna. Ehhez azonban a mezőgazdaság számára is meg kell nyitni az ÚSZT programjait.

A MOSZ több ízben kezdeményezte, hogy az ÚMVP és az ÚSZT programjait hangolják össze, és az olyan típusú jogcímekben, melyek nem szerepelnek az ÚMVP-ben, engedjék pályázni a mezőgazdasági termelőket. Brüsszel ebben az esetben engedi a programok közötti átjárhatóságot. Sőt, a megjelent KAP-tervezetek szerint 2013 után az EU, az eredményorientáltabb vidékfejlesztési politika érdekében, célszerűnek tartja a különböző alapok összehangolását.

CSIZMADIA MÁTÉ